

Fredlig samexistens mellan Ryssland och Europa – är det möjligt?

ANFÖRANDE VID FOLK OCH FÖRSVARIS RIKSKONFERENS DEN 9 JANUARI 2023¹

Gudrun Persson

Rubriken jag har fått för detta anförande är: "Fredlig samexistens mellan Europa och Ryssland – är det möjligt?"

Svaret är mycket enkelt: Nej!

Fast ändå, låt mig förklara varför "fredlig samexistens" inte är möjlig.

Det är ett sovjetiskt påhitt efter Stalins död, ett tag den så kallade "generallinjen i Sovjets utrikespolitik." Den gick ut på att Sovjets Kommunistiska Parti genom klasskamp skulle stödja och organisera världens arbetare och nationella frigörelsegrupper och på så vis bana väg för kommunismens seger i världen. I klartext: det betydde att Sovjetunionen skulle dominera sina grannar och lydstaten.

För övrigt har termen återuppväckts och finns sedan 2020 i den ryska konstitutionen, i artikel 79: den Ryska federationen ska säkra "den fredliga samexistensen." Denna sovjetnostalgiska term visar på den politiska ledningens behov och vilja att söka i det sovjetiska arvet i syfte att skapa en nationell identitet. I klartext betyder det att Ryssland ska dominera sina grannar och lydstaten.

Rätteligen borde man tala om fred eller vänskapliga relationer.

Här tänkte jag kort belysa hur det ser ut framöver. Vad händer i Ryssland? Vad bör göras?

Vi vet rätt mycket 11 månader in i kriget:

- Krig och konflikter ses i Ryssland som ett maktmedel bland andra. Det är politik med andra medel. Det innebär att de strategiska politiska målen ligger kvar, oavsett tillfälliga nederlag på slagfältet.
- Krig börjar inte av en slump – utan för att någon vill det.
- Det finns ingen snabb, enkel lösning. Det finns ingen väg tillbaka till tiden före 24 februari. Rysslands krig har fördjupat och förstört relationerna - inte bara med Ukraina utan också med Väst. Sätt tvivel i länderna i Kaukasus och Centralasien.
- Det är långt ifrån över. Kriget pågick i åtta år före återinvasionen av Ukraina. Väst valde då 2014 att somna om. 2019 var jag på en konferens i Moskva. Mest oroväckande

Gudrun Persson, FOI. Foto: Henrik Montgomery, TT.

var att flera talare, amerikaner såväl som ryssar, uttalade ord som att vi lever i en tid av "brist på respekt", "okunskap" och "viljan saknas", "känslan av nödvändighet saknas", "Vi tror att vi fixar det på något sätt, men tänk om vi inte gör det."

I så måtto, kan tyckas har Väst åter varit "sömngångare" in i ett krig.

RYSSLAND EFTER DEN 24 FEBRUARI 2022

Just nu i Ryssland ser vi allt mer totalitära drag. Ryssland är på väg i en neo-stalinistisk bana. Bara sedan 24 februari 2022 har en mängd drakoniska lagar införts för att ytterligare inskränka yttrandefriheten. I praktiken råder censur.

Därtill: I och med "annektering" av fyra områden, Donetsk, Luhansk, Cherson och Zaporizjzja efter skenomröstningar, kan Rysslands gränser ifrågasättas. Men ingen i Ryssland får göra det.

De fåtaliga oberoende medier som tilläts finnas före 24 februari 2022 har stängts och tvingas nu verka utomlands. Den lilla spillra av opposition, som verkade för ett fredligt Ryssland, är antingen i fängelse eller i landsflykt. I stort sett samtliga krafter som stått för ett annat fredligt Ryssland har gripits eller tvingats i exil. Den ryska självisoleringen tilltar.

Samtidigt har kriget flyttat in i de ryska vardagsrummen med mobiliseringen. Krigslagar har införts i de påstått nya annekterade områdena, Rysslands gränsområden,

dessutom råder höjd beredskap i Södra och Centrala federationsområdena. Grundläggande beredskap har införts i hela Ryska federationen, dvs. en höjning mot tidigare beredskap i samband med pandemin. Ett första steg mot att krigstillstånd förklaras.

Idag – i hela den ryska statsapparaten – handlar allt om Ukraina. Den ryska ledningen talar om ett ”civilisationskrig”, ”ett heligt krig”, ”ett existentiellt krig.” Kriget ses som ett ”reningsbad”.

I Putins tal i Valdajklubben i oktober 2022 framgick med önskvärd tydlighet att Rysslands offensiva strategi ligger fast och att Tjetjenienkrigen är modellen för fortsättningen av kriget mot Ukraina.²

Från den ryska politiska, militära ledningen – ner till enskilda akademiker hörs ett enda budskap: det finns inget alternativ, kriget måste fortsätta.

Det innebär att kriget blivit det ”nya” politiska systemet; kriget mot Ukraina, mot Väst och mot den egna befolkningen. Tidigare byggde systemet, Putinismen om man så vill, på något slags socialt kontrakt mellan ledning och befolkning. Detta kontrakt är nu definitivt rivet.

Och i Ukraina: Här handlar det om brutal förstörelse som syftar till att knäcka Ukraina – dess folk, dess ekonomi, dess kultur. Ryssland har med sitt krig tillfogat Ukraina enorma mänskliga, materiella, ekonomiska, kulturella förluster – det kommer att ta mycket lång tid att läka om det alls är möjligt, vi talar om generationer. Som den ukrainska poeten Kateryna Kalytko skrivit i en dikt i tolkning av Susanna Witt:³

”fri sikt tre generationer framåt
i hatets ärliga ljus.”

Den ryska propagandan på hemmaplan förbereder befolkningen på ett långt krig. På nyår höll den ryske presidenten sitt tal – inte som brukligt mot en fond av Röda torget och Kreml – utan mot en fond av upplädda militärer.⁴ Vi ska inte underskatta betydelsen av denna propaganda på hemmaplan.

VAD BÖR GÖRAS?

Zelenskyjs fredsplan på tio punkter från G20-mötet i november 2022 är en god utgångspunkt. Vi börjar där. Det är Ukrainas förslag till fred.⁵

En del säger att vi ska förhandla med Putin. Det är idag inte möjligt – särskilt som den ryska ledningen inte vill.

Den sätter upp orimliga krav. Därtill: Ryssland praktiserar lögnen som statskonst och det underminerar, som bekant, varje form av förtroende.

En del hävdar att om Putin försvinner, så är allt löst. Jag har svårt att se det.

Inte minst eftersom orsakerna bakom och drivkrafterna för Rysslands krig mot Ukraina återfinns på hemmaplan: det handlar om att återupprätta imperiet och försöka att ena ett fragmenterat ryskt samhälle, vilket är en politik som vinner brett gehör i Ryssland. För övrigt påbörjades politiken att återetablera Ryssland som en stormakt redan på 90-talet under Boris Jeltsin.

Vi måste komma bort från den personcentrerade syn på Ryssland som alltför länge har präglat Västs relationer med landet. Vi måste inse att Putin är en produkt av Ryssland och att utmaningarna är lika stora oavsett om Ryssland vinner eller förlorar detta krig.

Till yttermera visso, det är hög tid att ställa några obekväma frågor om Västs agerande framöver: Tycker vi – egentligen – att det var acceptabelt att Krim annekterades? Eller har vi i tysthet accepterat och därmed belönat Rysslands första invasion av Ukraina.

Tycker vi att Kazakstan eller Uzbekistan – egentligen – tillhör Rysslands intressesfär?

Vad menar vi med att vi står bakom Ukraina till hundra procent? Vad innebär det?

Vi vet från förr att den ryska ledningen inte bryr sig om ord – utan enbart handling. Nu bombar Ryssland el- och vattenförsörjning i Ukraina, civilbefolkning och kulturella skatter. Hur hanterar vi det faktum att vi inte anser att det är en acceptabel krigsföring. Om vi vill att det måste upphöra omedelbart – vad kräver det?

Sedan – någon gång när freden kommer – då har vi lärt oss av historien att inte förnedra. För då ska vi samarbeta med de krafter som verkar för ett fredligt Ryssland. För de finns. Och då ska vi också ha funderat på vilken sorts relation vi vill ha med Ryssland långsiktigt.

Det slår mig att lärdomarna från 11 september, den amerikanska utredningen, kanske är värda att komma ihåg, låt vara delvis en annan företeelse.⁶ Kommissionen identifierade fyra områden där man misslyckats

1. Fantasi
2. Policy
3. Förmåga
4. Management

För mig är brist på fantasi – allvarligast. Vi ser vad som pågår, men förstår vi konsekvenserna?

Trots allt är vår föreställning om det goda samhället långt mer livskraftig över tid och mer attraktiv än varje form av totalitärt styre.

Vi står således inför ett utdraget krig: vad är då viktigast? Ryssland spelar på rädslor i Väst, som får vissa att säga: ”vi ska inte provocera”, ”vi måste ge säkerhetsgarantier till Ryssland”, ”vi får inte förnedra Ryssland”.

Men vi är långt därifrån idag. Just nu förnedrar Ryssland sig självt. Det är inte vårt jobb att hitta en lösning för Putin, det är Rysslands.

Vårt jobb är att fortsätta stödja Ukraina på alla sätt – uthålligt, enträget, enigt. Uthålligheten och sammanhållningen är den bästa försvarslinjen.

-
1. Skriftlig version. Klippet av anförandet finns här: <https://www.youtube.com/watch?v=LCeYNvjwcoU>
 2. “Vladimir Putin Meets with Members of the Valdai Discussion Club. Transcript of the Plenary Session of the 19th Annual Meeting”, 27 oktober 2022. https://valdaiclub.com/events/posts/articles/vladimir-putin-meets-with-members-of-the-valdai-club/?sphrase_id=1447690%22
 3. Dikten kommer att publiceras under 2023 i tidskriften 20-tal.
 4. “New Year Address to the Nation”, 31 december 2022. <http://en.kremlin.ru/events/president/news/70315>
 5. “Ukraine has always been a leader in peacemaking efforts; if Russia wants to end this war, let it prove it with actions - speech by the President of Ukraine at the G20 Summit”, 15 november 2022. <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-zavzhdi-bula-liderom-mirotvorchih-zusil-yaksho-rosi-79141>
 6. The 9/11 Commission Report: Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States, 1. authorized ed. (New York: W.W Norton & Company, 2004): 339–360.